

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

© Ion Buzăși

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364 117.252; 0728.084.801
e mail: office@scoalaardeleanaclub.ro,
redactie@scoalaardeleanaclub.ro
Difuzare: tel / fax 0364 117.246; 0728.084.803
e mail: difuzare@scoalaardeleanaclub.ro,
esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanaclub.ro

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a
României
ISBN: 978-606-797-067-8

Editor: Vasile George Dâncu
Coperta: Ioachim Gherman
Redactor: Alexandra Mureșan

GHEORGHE ȘINCAI ÎN EVOCĂRI IMNICE

ANTOLOGIE DE ION BUZAȘI

Cluj-Napoca, 2016

CUPRINS

Șincai într-un florilegiu liric	5
George Barițiu <i>Gheorghe Șincai și numele de român</i>	11
Al. Papiu Ilarian <i>Portretul lui Șincai</i>	17
G. Sion <i>Odă</i>	20
Aron Boca Velchereanu <i>Gheorghe Șincai, marele istoric românesc în ora morții sale</i>	25
Șt. O. Iosif <i>Șincai</i>	37
Teodor Murășanu <i>Balada lui Șincai</i>	38
Dionisie Popa <i>Gheorghe Șincai</i>	41
Aron Cotruș <i>Alba Iulia</i>	42

Radu Gyr <i>Șincai</i>	43
Geo Bogza <i>Șincai</i>	44
Ion Horea <i>Vis cu Domnul Șincai</i>	49
Ion Horea <i>Lâng-un păr sălbatic</i>	51
Ion Brad <i>Șincai (Corifeul)</i>	52
Mircea Tomuș <i>Șincai (fragment)</i>	57
Ioan Chindriș <i>Cântec de leagăn pentru Gheorghe Șincai</i>	61
Ioan Alexandru <i>Imnul lui Gheorghe Șincai</i>	65
Petre Curticăpean <i>Manuscris imaginar</i>	71
Petre Curticăpean <i>Voevodul întru carte Gheorghe Șincai</i>	74
Petre Curticăpean <i>Domn</i>	76

Ion Mărgineanu <i>Nu pot</i>	79
Aurel Hancu <i>Gheorghe Șincai</i>	80
Ion Buzași <i>Gheorghe Șincai</i>	82
Nicolae Nicoară Horia <i>Gheorghe Șincai</i>	83

Ion Buzași s-a născut la 11 aprilie 1943 în comuna Mintiu-Gherlii. Studii primare în comuna natală; liceul „Ana Ipătescu”, Gherla (1956-1960). Între anii 1960-1965 urmează cursurile Facultății de Filologie din Cluj. Din 1965 este profesor de limba și literatura română. În anul 1982 a obținut titlul de doctor în filologie, iar din 1990 este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Din anul 2000 este profesor universitar la Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, catedra de istoria literaturii române, iar din anul 2005 este și conducător de doctorat.

A debutat în revista *Tribuna* (Cluj) în 1963 cu articole de istorie literară. Colaborează la principalele reviste de literatură din țară: *România literară*, *Viața Românească*, *Steaua*, *Tribuna* etc.

După absolvirea facultății s-a consacrat studiului istoriei și literaturii transilvane. Pe lângă studii și articole de istorie literară a publicat următoarele cărți:

Andrei Mureșanu – monografie, Ed. Eminescu, București, 1988 (ed. a II-a Ed. Charmides, Bistrița, 2014); *Eminescu și Blajul*, Ed. Iriana, București 1997 (ed. a II-a, Ed. Ecou transilvan, Cluj-Napoca, 2016); *Poezia religioasă românească*, antologie comentată, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2003 (ed. a II-a, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010); *Valori creștine în poezia românească*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2009.

ȘINCAI ÎNTR-UN FLORILEGIU LIRIC

Viețile unor scriitori sunt tot atât de exemplare ca operele lor. Între acestea, biografia lui Șincai, cărturar din generația de aur a Școlii Ardelene (alături de Samuil Micu și Petru Maior) capătă un relief pregnant, pentru dramatismul ei, oscilând între revoltă și umilință. Unii au comparat existența lui cu a lui Eminescu, ambii au avut o existență chinuită, dar asemănarea nu poate merge mai departe, decât poate dacă adăugăm intransigența cu care își susținea ideile; alții cu mai multă îndreptățire îi aseamănă biografia cu a lui Dante. Cei care s-au ocupat de studiul vieții și operei sale consideră că ea ar constitui subiectul unui roman istoric, sau al unui roman-document.

În lipsa acestui roman, poeți din toate generațiile au evocat momentele dramatice ale acestei vieți; și parcă secondând – la aceasta s-a adăugat și opera sa principală, *Hronica românilor* și a mai multor neamuri, împărtășind același destin vitreg. Prima, în ordine cronologică este poezia lui G. Sion, autorul săltărețelor stihuri de slăvire a limbii române („Mult e dulce și frumoasă/ Limba ce-o vorbim/ Altă limb-armonioasă/ Ca ea nu găsim/ Saltă inima-n plăcere/ Când o ascultăm/ Și pe buze-aduce miere când o cuvântăm), care în același registru liric închină o odă domnitorului Moldovei Grigore Alexandru Ghica, pentru că a avut „generozitatea” să tipărească

Cronica lui Șincai „care este un tezaur/ Scump la tot românul cel adevărat”, continuând cu motivația acestei prețuiri: „Originea noastră e glorificată/ Faptele antice lumii dovedesc/ Ce au fost strămoșii noștri altădată/ Și ce merit are neamul românesc.”

Cea mai cunoscută poezie din florilegiul liric șincaian este poezia lui Șt. O. Iosif, duiosul poet ardelean, care a avut un adevărat cult pentru istoria și eroii Transilvaniei. Este poezia care va fixa coordonatele evocărilor lirice de mai târziu prin câteva motive: hărnicia adunării documentelor; atitudinea îndrăznească în fața „puternicilor” zilei, atitudine ce i-a atras prigonirea și pribegia, – dar a cărei notă originală este paralela cu Dante sub un dublu aspect: al biografiei și al operei: ca marele poet florentin care a fost prigonit și nevoit să pribegască dintr-un oraș în altul al Italiei, și, după intermitențe mai mici sau mai mari să reia scrierea Divinei Comedii; la fel Șincai a cărei Cronică este „Un alt Infern, mai crunt, mai plin de jale,/ Căci toate-n el erau adevărate”. De acum imaginea lui Șincai „purtând trudit de cale/ Gigantica sa operă în spate”, celebra desagă, legendara desagă a lui Șincai, devine recurentă în poeziile evocatoare, cu semnificații multiple: la Bazil Gruia, în poezia Țărănci bătrâne în oraș într-o analogie parțială: „Parcă povara zărilor o poartă pe umeri și desaga legendară,/ nu numai prin Hronica dusă-n ea de marele Șincai”. „De mult am vrut Mihai să-ți scriu” – spune Ioan Alexandru în poezia Către Eminescu și motivează întârzierea gestului prin deosebirile Transilvaniei față de Moldova: provincie a luptei pentru libertate și unitate

națională, care n-a avut multă vreme răgazul creației artistice: „Moldova este sfântă îmi spuneam/ Ștefan și Eminescu împreună/ Eu ardelean cu suferința mea/ Ce poate ea să știe și să spună?/ În viziunea lui Alexandru, durerea cărturarului de a nu fi izbândit în lupta pentru dreptatea neamului este sugerată prin aceeași imagine: „Iancu și Horia nu au fost poeți/ N-au ridicat nici imn, nici mănăstire? Șincai numai cu gândul în desagi/ De Ioan Budai – cine mai are știre?” În aceste poezii imaginea lui Șincai este un îndemn la identificarea cu destinul țării, la convingerea că opera lui profetică a vestit puterea de viață a unui neam. Așa este Vis cu Domnul Șincai de Ion Horea; „Să dormi cu dealurile sure/ în suflet ca-ntr-o răstignire,/ și drumul tău să mai îndure/ atâta colb și omenire,/ Să nu te temi nici de târziul/ și nici de vorbele nedrepte./ Să-i fii lui Domnul Șincai fiul/ ca un profet urcat pe trepte...” Și la același poet – pribegia și desaga cu „Scriptura țării” – într-o imagine memorabilă: „Domnul Șincai pătımirea și-o trecu de nouă sate/ Cu Scriptura țării scrisă în desaga jumătate”. La Ion Mărgineanu imaginea are valențe punitive: „Nu pot să mă despart de Iancu/ Parcă e cui bătut în rană,/ M-ar bate Șincai cu desagii/ Și-o-ntreagă Romă ardeleană.” La Ion Brad în Corifeul (Șincai), pe lângă imaginea pribeagului, dezamăgit că nu-și poate tipări opera, mereu respinsă de guvernul transilvan, în cuvinte brutale, pe care tradiția le-a rezumat într-o și mai brutală sentință în limba latină – Opus igne, auctor patibulo dignus (Opera e bună de foc și autorul de spânzurat), apare cealaltă coordonată a activității lui Șincai – întemeietor de școli primare în satele

Transilvaniei, al căror director a fost, redactând pentru școlarii acestora mai multe manuale: „Dau să-l întreb, prin el dezlegate,/ Vorbe descinse din mit,/ Dar Șincai-iluminatul/ E risipit printr-o mie de sate,/ Pe abecedarele lui povârnit./ Pentru el, lumea ochilor vii/ Trebuie să se nască a doua oară/ Cu litere năvălind în copii/ Ca licuricii când zboară”. Întregă Balada lui Șincai de Teodor Mureșanu stăruie asupra pribeagului cu prețioasa lui desagă, oprindu-se uneori, și cuvântând ca Apostolul din poezia lui Octavian Goga oamenilor ce se adună în jurul său „cum din prinți, iobagii/ Au ajuns să ducă soarta grea de slugă”. Încheierea baladei menționează într-o antiteză neașteptată o situație dureroasă a vieții lui Șincai căruia multă vreme nu i s-a știut locul mormântului, ca de altfel și celorlalți reprezentanți ai Școlii Ardelene: „Vultur al furtunii îmbătat de zboru-i,/ În urmă-i depărte a lăsat pământul./ Cronică: văpaie din ea să-i cunoaștem/ Visele-ndrăznețe, iar lui nici mormântul!” Ioan Alexandru îl evocă imnic, înfățișând rostul studierii istoriei și limbii române, pentru a evidenția argumente peremptorii despre drepturile naționale ale românilor, într-o comparație de mare pregnanță vizuală, amintind de aprigele imagini din volumul de debut, Cum să vă spun: „La Nușfalău și Bologa și Huedin/ Vara cu moșii gură de la gură, l-ai auzit/ În buciume pe Dumnezeu/ că vrea să facă-n/ staure-o spărtură./ Atunci de grai te-ai prins ca de un cal/ Cu mâinile-amândouă te-ai încleștat în/ Coamă și te-ai pierdut în munte printre păduri/ Lăsând în urmă vamă după vamă/. Și tot la Alexandru o extraordinar de puternică descripție a portretului

fizic, cu detalii, preluate, desigur, din prima biografie a lui Șincai: discursul de recepție la Academia Română a lui Al. Papiu-Ilarian în 1869: „...La față/ Supt, coroana frunții lui, decât/ Obrazul de două ori mai naltă, scoica/ Urechii șlefuită blând,/ De-atâtea zvonuri albe ce-o mănâncă/ S-a subțiat în cap de diamant și țărna/ Cărnii s-a uscat pe stâncă. Buzele domoale/ De păstor ușor par trase-acum din fluierul/ Subțire, ca un potir de-argint răsăritean/ Lovit în mers de-un clinchet fără știre./ Limba o văd de purpură-ntre dinți, ca/ Lingurița de împărțășie ce duce-n/ Cerul sfânt de pe pământ o lacrimă/ De sânge de pe vie.” Apare din nou imaginea pribeagului istovit de cale, imagine ce-l îndeamnă pe poet la gloriificare imnică: „...De-ar fi părinte/ Gheorghe să-mi îndrept ochiul/ iubiri în pulbere să vadă,/ Picioarele zdrobite de-atâta jalnic drum/ Aș istovi cuvântul în triadă.”

O surpriză deosebită a fost pentru mine să descopăr într-o canapea veche a familiei mele o „scriere” despre Șincai pe care nu ezit s-o consider cvasiinedită: Gheorghe Șincai, marele istoric românesc în ora morții sale. Scriere pentru sătenii români de un versificator al cărui nume nu l-am mai găsit decât pe această broșură Aron Boca Velchereanu. Descoperirea m-a bucurat atât de mult încât în anul II de filologie clujeană, era prin 1961/1962, când studiam Școala Ardeleană cu Iosif Pervain, un profesor erudit și exigent, m-am înscris cu o lucrare de seminar pe această temă. Este un fel de bocet popular, autorul – bănuiesc că a fost preot de țară – alternând stihurile jalnice cu vorbele profetice

preluate din Cronica lui Șincai și cu momente din viața istoricului, îmbinând adevărul cu legenda în aceeași schimbare a personajelor: Șincai/Aron Boca Velchereanu.

Cu sonetul lui Șt. O. Iosif, într-un fel de simetrie ideatică este balada lui Radu Gyr, Șincai. Poetul adoptă forma unui dialog: întrebările sale și răspunsurile ostenitului drumeț. Metaforele și personificările conferă operei șincaiene în această convorbire, aura unei lucrări a cărei importanță vine din strălucirea ce o dă identității noastre naționale:

„– Și-n traista asta veche, ce duci oare? – Duc rumeguș de os de împărați/ Și pajuri mari și zimbrî ferecați/ Duc Țara ca pe-un bulgăre de soare...” La vederea maldărului de foi galbene din desagă, poetul parcă aude cuvântul de peste veac al lui Șincai, a cărui trudă impune o cucernică recunoștință: „Îngenunchează, frate...Vin din veac/ Și neamul nostru l-am adus în spate!”

Cele câteva poezii desprinse din florilegiul liric închinat lui Șincai vin în sprijinul credinței lui Geo Bogza, dintr-o tabletă închinată Corifeului Școlii Ardelene, cu vibrații poematice și profetice: „Nu cred că pe aceste pământuri, în istoria cărora se întâlnesc atâția martiri ai sângelui și atâția ai ideii, să poată apărea vreodată o generație care să ridice din umeri, fără riscul unei grave breșe morale, în fața unei vieți și a unei morți ca a lui Gheorghe Șincai.”

Ion BUZAȘI

GEORGE BARIȚIU

*GHEORGHE ȘINCAI ȘI NUMELE
DE ROMÂN*

Unii (contemporani ai lui George Barițiu n.n.) „susțineau cu oareșicare durere internă că Gheorghe Șincai ar fi fost român prea peste măsură înfocat, că prea voia să întoarcă lumea cu degetul, că se încerca să răstoarne legile barbare ale țării el singur cu umeri ca de un titan, că mai în scurt semăna adesea unui om, carele s-ar încerca să spargă pereții cu capul propriu, fără ca să stea un moment la îndoială despre rezultat.”

Fiindcă de acestea întâmplări se mai aud încă și până-n ziua de astăzi aruncându-se prin vorbe și prin scripte nu numai asupra lui Gheorghe Șincai, ci și asupra unor succesori de-ai lui; fiindcă în zilele noastre a început a se forma și pe la noi o școală așa-numită a cosmopoliților, carii își bat joc de ideea naționalității, pe care nici că o pricep deloc; fiindcă, în fine, după opiniunea mea este de foarte mare importanță a ne pune noi înșine cestiunea net așa: *români sau cosmopoliți*, – vă rog, domnilor, ca să-mi concedeți a reproduce aici din un număr foarte considerabil numai câteva date istorice, din care să poată încheia oricare că, ca român adevărat, nu trebuie să fie cineva nici entuziast, nici fanatic, nici egoist, ci să aibă numai mintea la loc și simț de

onoare, pentru ca oricând îi sânt amenințate sau chiar atacate drepturile omenești să se pună îndată pe terenul național și de pre acela să-și apere persoana, familia, patria și altarul. Îmi place apoi a spera, că înaintând așa pe râul secolelor cu istoria în mână, răspunsul la sus-atinsele întrebățiuni va rezulta de sine și că mai de aproape ne vom convinge, că antecesorii noștri nu au fost nici români prea înfocați, nici au voit să scoată globul pământului din osie, ci că ei în tot decursul vieții lor își împliniră numai datorința sacră și indispensabilă, de patrioți și creștini. [Urmează un tablou al suferințelor și umilințelor îndurate de românii din Transilvania în epoca feudalismului, cu deosebire între anii 1770-1820]

După ce consultarăm istoria despre trecutul națiunii românești, după ce cunoscuserăm starea cea mai deplorabilă din toate în care se afla poporul românesc în cei cincizeci de ani denotați mai sus, după ce în fine vom reflecta încă și la cumplita reacțiune absolutistică, însoțită de cea mai fioroasă întunecime începând de la an 1815 până pe la 1835 înainte, apoi cred că acuma putem reveni la întrebarea ce ne puseserăm pe la începutul discursului nostru: „dacă adică judecând după legile naturii omenești, s-a putut ca un Șincai în zilele sale să fie mai puțin român și mai puțin prompt a se sacrifica pentru un popor supus la torture permanente, răpezit și călcat la condițiunea animalelor brute, condamnat a îngrășa pământul cu corpul său, precum se îngrășa odinioară peștii în piscinele unor tirani cu cadavrele sclavilor aruncați

de vii în apă. Eu din parte-mi în loc de orice alt răspuns, fac mai bine apel la conștiința fiecăruia, de român, de cetățean și de creștin...”